
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій
Кафедра журналістики та філології

Ministry of Education of Ukraine
Sumy State University
Faculty of Foreign Philology
and Social Communications
Department of Journalism and Philology

XII

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ

ДВНАДЦЯТА МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

JOURNALISM EDUCATION IN UKRINE: WORLD-PROFESSIONAL STANDARDS

THE XIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE

Суми, 8–9 червня 2016
Sumy, 8–9 June 2016

6. Павлішена Л. Образи-символи у «серйозних» комедіях Івана Карпенка-Карого «Суєта» та «Житейське море» / Л. Павлішена // Мандрівець. – 2015. – № 1. – С. 67 – 71. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2015_1_15.

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АТМОСФЕРА ЖИТТЯ РОСІЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА XVII СТ. У ПОВІСТІ М. КОСТОМАРОВА «СИН»

Ганна Калантаєвська,
к. ф. н., доцент, СумДУ
Вікторія Гичкаленко,
студентка I курсу СумДУ, ЖТ-51

На основі твору «Син» розглядається атмосфера життя російського суспільства XVII ст., звертається увага на вплив родинного і суспільного оточення на формування особистості та її долі.

***Ключові слова:** російське суспільство, соціальна нерівність, деградація особистості*

THE MORAL AND PSYCHOLOGICAL ATMOSPHERE OF SOCIETY LIFE XVII. THE STORY M.KOSTOMAROV «SON»

Hanna Kalantaievska,
associate professor, Sumy State University
Viktoriia Hychkalenko,
1st year student, Sumy State University, ЖТ-51

Based on the work of «Son» is considered the atmosphere of life of Russian society XVII., Draws attention to the influence of family and social environment, the formation of identity and destiny.

***Keywords:** Russian society, social inequality, degradation of the individual*

Історична повість М. Костомарова «Син» за авторським визначенням жанру є хронікою, вона має виразно романтичний характер. Автор твору тяжів до документальності, до точного і чіткого відображення не тільки побуту чи інтер'єру, національного одягу чи звичаїв, а й до художнього показу загальної атмосфери російського суспільства з його етичними нормами, мораллю (чи вражаючою аморальністю), родинними зв'язками, стосунками між поколіннями тощо.

У центрі уваги письменника – родина Капітона Нехорошева з її патріархальним укладом, рабською залежністю в ній жінки, повною сваволею господаря дому, який не вирізняється з-поміж інших ні чесністю, ні мужністю, ні людською порядністю. Через показ ставлення дворян-господарів до своїх невільників-холопів М. Костомаров розкриває у повісті проблеми кричущої соціальної нерівності, приниження людської гідності, інших виявів жорстоких відносин у російському суспільстві XVII ст. Письменник змальовує гнітючу атмосферу страху й приниження в родині Нехорошева як у типовій родині свого часу, де не діють морально-правові норми ні в стосунках власне родинних, ні в стосунках між господарями і їхньою челяддю. Особливою соціальною групою, як показує автор повісті, були холопи, які мали свої специфічні неписані закони поведінки, своєрідний «кодекс честі», який не передбачав ні відповідальності перед господарем, ні вдячності, ні

прихильності до свого хазяїна. М. Костомаров наголошує на повній залежності холопів від свого власника, показує, що вони не так служили чи працювали, як обдурювали й обкрадали хазяїна, байдикували, пиячили, бешкетували і не вважали таку поведінку ганебною. Після смерті власника вони змушені були йти в нове рабство, бо вижити поза двором було практично неможливо. Для господаря, наголошує письменник, який брав до свого двора холопа, було зовсім байдуже, чи є в нього родина, діти, якесь минуле, він міг змусити свого раба покинути жінку і одружитись знову – і ні в кого таке свавілля не викликало обурень. Спостерігаючи за вчинками і діями Капітона Михайловича, який зраджував дружину і зрештою убив її під час сварки, він себе брутально і нещадно навіть щодо власного сина, його раби копіюють поведінку господаря, за кожної нагоди втікають від роботи, брешуть і виявляють жорстокість до таких же холопів, як і вони самі. Як і в суспільстві загалом, у середовищі холопів, зазначає М. Костомаров, існувала сувора ієрархія, де старший мав необмежену владу над підлеглими. Своєрідною ментальною рисою і холопа, і його власника, вважає письменник, є страх перед вищими і жорстокість до нижчих за себе.

Існували також неписані правила, коли сильніший збиткувався над слабшим, а биття вважалось звичним явищем, особливо в родині. М. Костомаров наголошує, що кожен холоп був переконаний, що це і є норма життя: «Все думали, что они на то и родились, чтоб их били, воображение их не могло себе представить существования на земле без побоев. «Так от Бога постановлено!» – гласила тогдасня философия. Зато всякий старался обмануть и провести того, кто имел над ним власть и мог его бить, и это было вовсе не из мщения: напротив, если б кто с холопом обращался мягко, тот мог ожидать от него воровства и обмана» [1, с. 26].

Явище, коли чоловік б'є і катує дружину, було поширеним і з точки зору суспільної моралі – виправданим і серед холопів, і серед дворян. Саме такий уклад родини Нехорошевих спричинив убивство Капітоном Нехорошевим власної дружини і зумовив бунт сина проти убивці-батька. Але прагнення Осипа покарати батька виявились марними, бо в середовищі дворян панує кругова порука і людина, яка б мала оберігати закони і захищати скривджених, воєвода, до якого Осип звертається по допомогу, найкращий приятель його батька, переходить на бік свого приятеля-убивці Капітона Нехорошева, якого називає «кормильцем і благодетелем», хоча має на меті отримати від нього дорогий подарунок за збереження таємниці убивства дружини. «Його холодна, відсторонена поведінка і відповідь прохачеві після прочитання чолобитної свідчать: ця людина не піде заради справедливості проти свого хазяїна, а все зробить для того, щоб йому допомогти» [2, с. 81]. Капітон Михайлович вбачає у власному синові ворога, тому й чинить відповідно – наказує його нещадно покарати: «Вошли трое дюжих стрельцов и сняли с Осипа кафтан и рубашку, потом повалили его на землю, и двое сели на него: один на плечи, другой на ноги, а третий начал хлестать его батогами...» [1, с. 34]. Спостерігаючи за тим, як нещадно катують Осипа, батько почувається задоволеним, насолоджується муками власної дитини. Рідний батько – справжній звір, який в той момент лякає читача своєю жорстокістю.

Осип, шукаючи шляхів помсти, йде до розбійників і очолює їхню банду. Серед запеклих злочинців автор звертає увагу на героя Кручу. Це поважний, мудрий, винахідливий, а головне – справедливий до всіх розбійників чоловік. Він – запорожець, і хоча зараз перебуває у банді, досить яскраво відрізняється від всіх інших розбійників своєю духовною й інтелектуальною вищістю. Круча намагається навчити всіх розбійників правильно поводити себе та забути про жорстокість. До речі, саме запорожець допомагає Осипові продумати наступні дії помсти та не вийти за межі дозволеного. Осип шукає правди в неспокійний час, у повстаннях Стеньки

Разіна. Цей кримінальний авторитет наводить жах на всіх воєвод. Виходить, головний герой повісті йде шукати правди до людей, які не знають, що це таке. Часом читачеві здається, що Осип повністю поринув у розгульне розбійницьке життя, забув про помсту батькові, почав грабувати і вбивати людей. Але, наголошує автор, навіть у злочинному середовищі, серед гвалтівників і зарізак, він зберігає залишки гуманності. Він рятує життя напівзакатованим жінкам, не дозволяє одному з розбійників над ними знущатись і пояснює свій вчинок тим, що невмотивована жорстокість – великий гріх, що народ не підтримає їхнього повстання, якщо вони діятимуть несправедливо і каратимуть невинних. У момент, коли розбійники підпалюють хутір Капітона Нехорошева, Осип рятує дівчину від насилля, бо розуміє, що такого ні в якому разі робити не можна, бо ще пам'ятає про гідність і честь. Звичайно, такі риси зовсім не притаманні більшості розбійників, вони запросто можуть напасти на ціле селище і робити там все, що їм заманеться, чіплятись до жінок та зовсім молодих дівчат і грабувати їхні домівки. Вони нападали також на державні установи, наприклад, випускали всіх із буцегарні, і тоді їхні лави поповнювали колодники бліді, хирляві, вбивці, злодії, розбійники. Найцікавішим є те, що за всі свої злочини вони не мали ніякої кари, бо прекрасно розуміли, що все в їхніх руках, бо як вони захочуть – так і буде. Місцеве населення, підкреслює М. Костомаров, страждало від розбійників, боялось за себе, за сім'ю, за майно, але зарадити не могло нічим.

Були ще й так звані «царские гонцы», які розвозили різні важливі документи, грамоти, накази, відривали людей від роботи, брали вдвічі більше за документ, ніж потрібно було, знущалися над купцями, змушували простих людей везти всі речі, які самі повинні були відвозити, а задля того, аби показати свій високий статус, вибивали зуби хазяїнові, заради розваги могли зайти в чужий будинок та перетроцити там увесь посуд. Люди, знаючи, що приїде такий гінець, закривали свої оселі і без потреби навіть не виходили з дому.

У XVII ст. було ще й таке явище, як «дуван» – така собі дань, тобто данина. За звичаєм, посадські повинні були вибрати «ценовщиків», які б у свою чергу могли оцінити все награбоване і поділити між розбійниками, на кожного припадало стільки, скільки було прораховано по оцінці.

Важливим соціальним прошарком в російському суспільстві були й жебраки, як зазначає автор, бо саме через ставлення до них представники інших соціальних груп виражали своє милосердя та співчуття. Вважалося, що той, хто дає милостиню, таким способом очищає свою карму і прокладає шлях до прощення гріхів. Якщо у дворянина забирали маєтки і всі матеріальні цінності, він йшов жебракувати, бо праця для таких людей була принизливою. Але навіть у такі моменти їхня гордість нікуди не зникала. Це навіть смішно, адже людина розуміла, що їй немає за що жити, і все одно сподівалась вижити без роботи. Найдивнішим було те, що таких жебраків, ледарів і нероб суспільство плодило само, адже навіть працювати, якщо ти знаєш, що і так все отримаєш. Спостерігався очевидний вплив церкви на суспільство. Священики були зарозумілими і вважали себе вищими за царів. Під час страти одного із разінців такий священик відмовився вислухати сповідь та причастити смертника, бо той, мовляв, не дотримався посту. Такі люди просто не можуть бути представниками Бога. Злість і жорстокість всюди, і про що ж тут говорити, якщо така поведінка притаманна навіть церкві. Взагалі майже все суспільство цього часу живе без будь-яких моральних якостей, людського співчуття та милосердя. Деградація дворянства присутня на кожному кроці і найжахливішим є те, що це сприймалось у суспільстві як належне.

Побут, суспільне життя та культура російського народу в XVII столітті характеризувалися дуже невизначеним напрямком. У свідомості людей старовина по-

єднувалась із активним упровадженням різних нововведень. Старі життєві уклади почали поступово відходити, але нові ще не були остаточно прийняті. Тому в цей період уперше за всю історію Російської імперії з'являються спроби запровадити свободу слова, але такі закони дворянам були не до вподоби. Російська громадськість поступово починала вступати в новий час, люди стали мислити по-іншому, і хоча це призводило до жорстоких покарань, вони боролись за себе і свої права. Так за свої принципи і демократичні переконання помирає і головний герой твору – Осип, показуючи сучасникам, що краще померти за правду, ніж жити в брехні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Костомаров М. І. Син / М. І. Костомаров // Твори: В 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2. – 780 с.
2. Калантаєвська Г. П. Пошук і потреба справедливості як причина загибелі чесної особистості у повісті М. Костомарова «Сын» / Г. П. Калантаєвська // Вісник Сумського державного університету. Філологічні науки. – Суми, 2000. – № 19. – С. 79 – 85.

НЕСТЕРПНА ЛЕГКІСТЬ БУТТЯ ЧИ ВАЖКІСТЬ ПРОЧИТАННЯ І НЕ ЗНАЙДЕНИЙ СЕНС?

Ірина Жиленко,
к. ф. н., доцент, СумДУ
Анастасія Коротун,
студентка 1 курсу СумДУ, ПР-51

У статті висвітлюються головні проблеми роману М. Кундери «Нестерпна легкість буття» і піднімається питання доцільності/недоцільності прочитання цього твору.

***Ключові слова:** проблеми, тяжкість, легкість, людські відносини, відповіді на життєві питання.*

THE UNBEARABLE LIGHTNESS OF BEING OR THE HEAVINESS OF READING AND NOT FOUND SENSE?

Iryna Zhylenko,
associate professor, Sumy State University
Anastasia Korotun,
1st year student, PR-51

The article highlights the main problems of Milan Kundera's novel "The Unbearable Lightness of Being" and reveals the question on the expediency/inexpediency of this novel's reading.

***Key words:** problems, heaviness, lightness, human relations, the answers to life's questions.*

Мілан Кундера (народ. 1929) – чеський класик, визначна постать ХХ–ХХІ ст. Письменник, що нині проживає у Парижі, є автором численних романів, п'єс і навіть збірок поезії. Не таємниця, що його ім'я давно вже в списку кандидатів у нобелівські лауреати. Найвідомішими творами вважаються «Власники ключів», «Жарт», «Смішні любові», «Вальс на прощання», «Безсмертя», «Нестерпна легкість буття», «Невідання».